

BÖLGESEL RAPOR

Türkiye'nin Bal Üretim Bölgeleri

İklim, coğrafya ve bitki örtüsü bir araya geldiğinde ortaya çıkan bal çeşitliliği: bölge bölge kaynaklar, çiçeklenme takvimleri ve verim özellikleri.

300+

Nektarlı bitki türü

%75

Dünyaballı bitki çeşitliliğinin payı

7

Coğrafi bölge, 7 farklı bal karakteri

Bölgeden Bölgeye Değişen Bal Karakteri

Bal üretiminin büyüklüğünü ve niteliğini belirleyen en önemli etken, bölgenin iklimi ve bitki örtüsüdür. Aynı arı ırkı, farklı bir bölgede tamamen farklı renk, tat ve kıvamda bal üretebilir. Bu nedenle Türkiye'deki bal çeşitliliğini anlamak için önce toprağı ve florayı tanımak gerekir. Türkiye, bu konuda dünyanın en şanslı ülkelerinden biri. Doğal olarak yetişen veya kültüre alınmış yaklaşık 300 bitki türü, arıcılık açısından nektar kaynağı olarak değerlendiriliyor. Dünya genelinde tanımlanmış ballı bitki türlerinin yaklaşık dörtte üçü Türkiye sınırları içinde bulunuyor. Bunun nedeni basit: ülkenin farklı bölgeleri birbirinden çok farklı iklim ve topografyaya sahip, bu da her bölgede kendine özgü bir bitki topluluğunun oluşmasını sağlıyor.

RAKAMLARLA TÜRKİYE FLORASI

- Yaklaşık **300 bitki türü** arıcılık açısından nektar kaynağı kabul ediliyor
- Dünyadaki ballı bitki türlerinin **%75'i** Türkiye'de yetişiyor
- Her coğrafi bölge, kendine özgü renk ve tatta bal üretiyor

■ Marmara ve Trakya: Ayçiçeği, Kolza, Kestane

Trakya'da Temmuz ayında çiçeklenen ayçiçeğinden altın sarısı renkte, kendine özgü tatlı bir bal elde ediliyor; bu bal nispeten çabuk kristalleşiyor ve mum kıvamına benzer bir görünüm alıyor. Aynı bölgede yetişen kolza ise açık beyaz renkte, petek içindeyken bile hızla ve iri taneler hâlinde şekerlenen bir bal veriyor. Hızlı kristalleşmesi nedeniyle piyasada değeri çoğu zaman tam olarak anlaşılmıyor, oysa kokusu ve tadı oldukça güçlü.

İstanbul'un Beykoz ilçesine bağlı köyler ile Çanakkale, Bursa, Balıkesir ve Yalova gibi Marmara'nın güney kesimindeki illerde siyaha yakın renkte, hafif acımsı lezzette kestane balı üretiliyor. Bölge arıcıları bu balı hem arıların sonbahar-ilkbahar beslenmesinde kullanıyor hem de yüksek fiyatla satıyor. Karadeniz, Ege ve Akdeniz'de doğal olarak yetişen kestanenin çiçeklenmesi ise Haziran-Temmuz aylarına denk geliyor; buradaki kestane balı koyu kahverengi, acımsı tatta ve kendine özgü kokulu; kristalleşmesi çok yavaş ve kristalleştiğinde ince taneli bir yapı oluşturuyor.

■ Karadeniz: Püren, Kocayemiş, Orman Gülü

İstanbul'un kuzey kesimlerinden başlayarak tüm Şile'yi ve Giresun, Trabzon, Rize, Hemşin, Antalya ile Çoruh çevresini kapsayan geniş bir alanda yetişen püren, Ağustos-Ekim aylarında pembe-mor tonlarında çiçek açıyor. Bu bitkiden elde edilen bal koyu renkli, kısa sürede şekerlenen ve keskin, hafif acımsı tatta bir bal. Petekten süzülmesi zor olduğundan genellikle presleme yöntemiyle çıkarılıyor. Verimli bir dönümden yaklaşık 20 kilogram bal alınabildiği bildiriliyor.

Karadeniz kıyı şeridi ile İstanbul'un Şile, Beykoz, Sarıyer, Üsküdar ve Kartal çevrelerinde sonbaharda çiçeklenen kocayemiş, balın kalitesini olumsuz etkileyebiliyor; acılık ve kötü koku bırakabiliyor. Bu yüzden bölge arıcıları genellikle kocayemiş çiçeklenmeden önce hasat yapmayı tercih ediyor.

"Deli bal" olarak bilinen orman gülü balı, içerdiği andromedotoksin nedeniyle Karadeniz'de bal üretiminden çok koloni geliştirme amacıyla değerlendiriliyor.

Karadeniz'e özgü bir başka bitki olan orman gülü, halk arasında "deli bal" olarak bilinen zehirli bir bal üretiyor. Bu balın içerdiği andromedotoksin adlı alkaloit, tüketildiğinde halsizlik, baş ağrısı, kusma ve bilinç kaybına yol açabiliyor. Bu nedenle orman gülünün yoğun olduğu bölgelerde arıcılık, bal üretiminden çok koloni geliştirme, arı sütü, balmumu ve oğul üretimi amacıyla yapılıyor. Taflan (karayemiş) ise Karadeniz genelinde Mart ayında çiçeklenerek özellikle ilkbahar döneminde koloniler için önemli bir polen kaynağı oluyor; ancak balı hoş olmayan bir kokuya sahip.

■ Ege ve Akdeniz: Çam Balı, Narenciye, Pamuk

Muğla ve Aydın yöresindeki çam ormanları, Türkiye'nin en yüksek verimli bal kaynaklarından birini oluşturuyor. Buradaki çam balı aslında çam ağaçlarının özsuğunu emerek yaşayan bir böceğin (çam pamuklu biti) salgısına dayanıyor. Bu böcek Büyükada, Heybeliada, İzmir, Denizli, Edremit, Antalya ve Muğla çevresindeki kızılçam, sarıçam ve fıstık çamı ormanlarında yaşıyor. Arıcılar kolonilerini Ağustos-Kasım ayları arasında bu alanlara taşıyarak yüksek miktarda çam balı üretiyor. Uygun fiyatı ve neredeyse hiç şekerlenmemesi nedeniyle bu bal büyük şehirlerde yoğun talep görüyor. Marmaris yöresindeki çam balı çiy düşmesi nedeniyle daha sulu ve hafif; Fethiye yöresindeki ise daha koyu kıvamlı oluyor.

Akdeniz kıyı şeridinde, iklimin uygun geçtiği yıllarda Nisan ayında çiçeklenen narenciye ağaçlarından — özellikle portakaldan — bol miktarda, açık sarı renkli ve akışkan kıvamda bal elde ediliyor; nektar akışı yaklaşık üç hafta sürüyor. Limon çiçeğinden elde edilen bal ise bölgede portakaldan sonra ikinci önemli kültür bitkisi kaynağı.

Ege, Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu'da yaygın olan pamuk tarımı, Temmuz-Ağustos aylarında açık sarı renkli, ince tanecikli şekerlenen, kendine özgü kokulu ve orta kalitede kabul edilen bir bal sağlıyor. Mersin ve Adana başta olmak üzere İstanbul, İzmir, Antalya ve Hatay'da rastlanan okaliptus ağaçları ise Nisan-Mayıs aylarında çiçeklenerek odunsu tatta, kıvamlı ve yavaş kristalleşen orta kalite bir bal veriyor.

■ İç ve Doğu Anadolu: Kekik, Adaçayı, Geven, Yayla Ballığı

Ankara, Çankırı, Kastamonu, Bolu, Amasya, Trabzon ve Kütahya çevresinde Mayıs-Ağustos arasında çiçeklenen kekik, açık altın sarısı renkte, güzel koku ve tatta, enzim içeriği zengin bir bal üretiyor. Kırklareli, Kocaeli, Zonguldak, Sinop, Ordu, Trabzon, Erzurum, Kars ve Hatay'da yetişen adaçayı ise açık sarı renkli, kendine özgü kokusuyla kolayca ayırt edilen ve çok yavaş kristalleşen bir bal veriyor; verimli bir dönümden yaklaşık 6,5 kilogram bal alınabiliyor.

Doğu Anadolu'nun yüksek yaylaları — Kars, Erzurum, Artvin, Erzincan, Ağrı, Hakkâri (Şemdinli) ve Bitlis ile Orta Anadolu'da Kayseri ve Sivas çevresi — kaliteli bal üretimiyle biliniyor ve buradaki ürünler iyi fiyata alıcı buluyor. Ancak bu yaylaların bir kısmında yaz aylarına kadar kar kalabiliyor, sık sis ve yağış görülüyor; bu da arı faaliyetini sınırlayan zorlu bir iklim yaratarak kovan başına düşen verimi baskılıyor.

Van-Hakkâri hattı ile Şanlıurfa-Diyarbakır arasındaki Karacadağ çevresinde üretilen geven balı; kokusuz, açık renkli, kıvamlı ve geç kristalleşen özellikleriyle bölge halkı ve tüccarlar tarafından tercih ediliyor. Ancak bazı geven türlerinin bal arıları için zehirli etki gösterdiği de biliniyor. Karadeniz ile Akdeniz'den İç Anadolu'ya geçiş kuşağında doğal olarak yetişen kır yoncası ise Nisan-Ağustos arasında bol nektar üreterek yeşilimsi sarı renkli, lezzetli ve geç kristalleşen bir bal kaynağı oluşturuyor.

■ Diğer Kaynaklar ve Zehirli Ballar

Zonguldak, Sinop, Amasya, Tokat, Gümüşhane, Çoruh, Rize, Ağrı ve Kars'ta yetişen naneden koyu kahverengi, karakteristik nane kokulu bir bal elde ediliyor. Burdur, Denizli ve Antalya'da yetiştirilen anason ise açık sarı renkli ve bol nektarlı bir kaynak. Edirne'den Niğde'ye uzanan geniş bir coğrafyada yaygın olan deve diken, Haziran-Ekim arasındaki uzun çiçeklenme dönemiyle sarı renkli, güzel kokulu bal üretimine katkı sağlıyor.

DİKKAT: ZEHİRLİ BAL KAYNAKLARI

- **Orman gülü** — Andromedotoksin içeriyor; halsizlik, baş ağrısı, kusma ve bilinç kaybına yol açabilir
- **Datura (şeytan elması)** — İzmit ve Adapazarı çevresinde bilinen zehirli bir kaynak
- **Bazı geven türleri** — Bal arıları için zehirli etki gösterebilir

İzmit ve Adapazarı çevresinde "şeytan elması" olarak bilinen datura bitkisi de zehirli bal kaynakları arasında sayılıyor. Tütün yetiştiriciliğinin yoğun olduğu bölgelerde ise arıların tütün çiçeğinden topladığı nektar; acımsı, nikotinimsi tatta, satışa uygun olmayan ama arılar için iyi bir kışlık besin oluşturan bir bal veriyor.

■ Tarımsal İlaçlamanın Arıcılığa Etkisi

Fındık, buğday ve zeytin yetiştiriciliğinin yoğun yapıldığı bölgelerde topluca uygulanan zirai mücadele ilaçlamaları, arıcılığın gelişmesini sınırlıyor. Aynı durum çeltik ve antep fıstığı yetiştiriciliği yapılan yörelerde de geçerli. Şeker fabrikaları ve diğer endüstriyel tesislerin bulunduğu, yoğun pancar tarımı ve ilaçlamanın yapıldığı bölgelerde ise arıcılık büyük ölçüde ailelerin kendi ihtiyacını karşılamakla sınırlı kalıyor.

• • •

Dipnot: Gezginci Arıcılığın Önemi

Türkiye'nin floral çeşitliliği, dünya genelinde birçok ülkeyi kışkırtacak düzeyde zengin bir potansiyel sunuyor. Ancak bu potansiyelden tam olarak yararlanmak, sabit bir bölgede kalmak yerine kolonileri mevsimsel çiçeklenme takvimine göre farklı bölgelere taşıyan gezginci arıcılık yaklaşımını gerektiriyor. Böylece hem tek bir bölgenin iklimsel risklerine bağımlılık azalıyor hem de bir sezon içinde birden fazla hasat mümkün hâle geliyor. Bölgesel florayı doğru tanımak, çiçeklenme dönemlerini takip etmek ve su-iklim koşullarını göz önünde bulundurmamak, önümüzdeki dönemde Türkiye arıcılığının verimliliğini belirleyecek temel unsurlar arasında yer alıyor.